

Innehåll

Om terminologin	9
Inledning	13
Prolog: En ny sorts terrorism?	25
Kapitel 1: Från al-Zarqawi till al-Baghdadi	30
Kapitel 2: Repetitioner inför kalifatet	47
Kapitel 3: Paradoxen det nya Rom	70
Kapitel 4: Islamistiska Fenix	87
Kapitel 5: Det moderna jihad	106
Kapitel 6: Radikal salafism	118
Kapitel 7: De nya mongolerna	123
Kapitel 8: Nutida förmoderna krig	135
Epilog	147
Ordlista	152
Tack	166
Notförteckning	168

Om terminologin

Den väpnade organisation som i juni 2014 tog sig namnet Islamiska staten har haft en snabb och till nyligen ganska obemärkt uppgång. Namnbytena har varit många på senare år. Gruppen, som ursprungligen var en del av Abu Mussab al-Zarqawis organisation *al-Tawhid al-Jihad*, blev senare Islamiska staten i Irak (ISI) vilken så småningom gick upp i al-Qaida i Irak. När Abu Bakr al-Baghdadi år 2010 blev dess ledare återtog gruppen sitt gamla namn, Islamiska staten i Irak. År 2013 – efter en sammanslagning med en gren av *Jabhat al-Nusra*, en syrisk jihadistgrupp associerad med al-Qaida – genomförde organisationen ytterligare ett namnbyte och kallade sig Islamiska staten i Irak och Levanten (al-Sham), bättre känd under förkortningarna ISIL eller ISIS.¹ Slutligen, alldeles innan kalifatet utropades, bytte ISIS namn igen och blev Islamiska staten. I Syrien har de emellertid hela tiden gått under namnet *al-Dawlat*, eller staten, vilket de även kallas i dagens Irak.

Varje ny benämning svarar mot en viktig utveckling eller större förändring i organisationens

existens. Därför utgör den Islamiska statens olika benämningar viktiga bitar i Mellanösterns politiska pussel som västvärlden, och världen i övrigt, försöker få ihop.

Namnet *al-Tawhid al-Jihad*, ofta översatt med ”en odelbar Gud och jihad”, förmedlar övertygelsen att Gud är allting och överallt, och att livet bara kan existera under hans styre. Muslimer betraktar islams ursprungliga stat – det första kalifatet grundat på 600-talet av profeten Muhammed och hans anhängare – som det perfekta samhället styrt med gudomligt erkännande. Kalifatet var det politiska uttrycket för Guds vilja. Tawhids gest, att stöta pek-fingret uppåt mot himlen, är den mer eller mindre officiella hälsningen i Islamiska staten av i dag.

Namnbytet från *al-Tawhid al-Jihad* till Islamiska staten i Irak sammanföll med al-Zarqawis beslut att koncentrera sin väpnade organisations jihad till Irak och använda landet som språngbräda för ett återuppbyggt kalifat. På samma sätt är det med al-Baghdadis beslut att lägga till ”al-Sham” – den gamla arabiska benämningen på Damaskus, varifrån några av de första kaliferna regerade. Det markerar ett steg framåt jämfört med hans föregångare och är början på ett gränsöverskridande försök att uppnå organisationens slutmål: ett återskapande av kalifatet.

Islamiska staten, det senaste namnet, tog organi-

sationen bara en dag innan kalifatet utropades. Det var inledningen på ett avgörande stadium i nationsbyggandet, nämligen processen att återskapa de förhållanden som på 600-talet ledde till upprättandet av islams idealsamhälle.

Inom västerländska medier och bland politiker används i dag olika benämningar för att beskriva al-Baghdadis väpnade organisation. Regeringarna i USA och Storbritannien använder ISIL, medan amerikanska medier föredrar ISIS. PBS, den allmännyttiga tevekanalen i USA, använder däremot Islamiska staten, men inom australiska medier förekommer Islamic State Group (Islamiska statsgruppen) för att undvika att ge intryck av att det handlar om en legitim stat snarare än en väpnad grupp. De flesta politiker undviker ordet ”stat” av rädsla för att erkänna, om än endast i ord, Islamiska statens anspråk på att snarare än en terrororganisation vara en stat, legitimerad genom militära erövringar och intern konsensus.

I denna bok har jag använt termen Islamiska staten därför att det är så gruppen definierar sig själv, och det är troligtvis det namnet den kommer att använda fortsättningsvis. Det är min åsikt att namnet Islamiska staten förmedlar ett mer realistiskt budskap till världen än ISIS eller ISIL, nämligen gruppens beslutsamhet att faktiskt upprätta en

2000-talsversion av ett kalifat. Att använda mindre precisa namn, att försöka dölja Islamiska statens sanna natur, hjälper oss inte att ta oss an det aktuella hotet. Tvärtom löper vi då risken att återigen falla tillbaka på diverse ad hoc-strategier, istället för att en gång för alla skapa fred i Mellanöstern.

Inledning

För första gången sedan första världskriget ritar en beväpnad organisation om den karta över Mellanöstern som drogs upp av fransmännen och britterna. I ett erövringskrig håller Islamiska staten (IS), tidigare Islamiska staten i Irak och Levanten (al-Sham), på att riva upp de gränser som fastställdes i Sykes-Picot-fördraget 1916. I dag vajar Islamiska statens flagga i svart och guld över ett område större än Storbritannien: från Syriens medelhavskust långt in i hjärtat av Irak, in i sunnimuslimernas stamområde. Sedan slutet av juni 2014 har denna region varit känd som Islamiska kalifatet,² en benämning som upphörde att existera i samband med Kemal Atatürks upplösning av Osmanska riket 1924.

I Islamiska staten, liksom hos al-Qaida dessförinnan, ser många av västländernas observatörer en anakronistisk organisation som önskar vrida klockan tillbaka. Flyktingar från Syrien och Irak har mycket riktigt beskrivit regimen som omöjlig att skilja från talibanernas. Affischer förbjuder rökning och kameraanvändning, kvinnor får inte resa utan

eskort av en manlig släkting, de måste vara täckta och får inte bära byxor offentligt.³ Samtidigt verkar Islamiska staten vara inbegripen i en form av religiös utrensning genom aggressiv konvertering. De invånare som inte lyckas fly får välja mellan att bekänna sig till Islamiska statens radikala salafistiska troslära eller bli avrättade.

Efter sitt inträde på den globala arenan har IS-ledaren och kalifen Abu Bakr al-Baghdadi jämförts med al-Qaidas mulla Mohammed Omar. Den jämförelsen kan ha lett till att västvärldens underrättelsetjänster har underskattat honom och styrkan i hans organisation. Trots Islamiska statens medeltida sätt att handskas med lagstiftning och samhällskontroll vore det ett misstag att betrakta dem som helt och hållet bakåtsträvande. Talibanernas värld är begränsad till koranskolor och kunskap baserad på profetens skrifter. Islamiska staten, däremot, har utnyttjat globaliseringen och den moderna tekniken som tillväxtmotor.

Det som skiljer denna organisation från alla andra väpnade grupper före den – inklusive grupper aktiva under kalla kriget – och det som är grunden till de enorma framgångarna, är dess modernitet⁴ och pragmatism. Ledarskapet har visat att de förstår de begränsningar som dagens stater står inför i en globaliserad och multipolär värld. IS begrep till exem-

pel, långt innan de flesta andra, att en samordnad militär insats av den typ som genomfördes i Libyen och Irak skulle vara omöjlig i Syrien. Mot denna bakgrund har Islamiska statens ledarskap nästan obemärkt vänt Syrienkonflikten – en modern variant av det traditionella kriget via ombud, med en uppsjö av sponsorer och väpnade grupper – till sin egen fördel. Med ett regimskifte i Syrien för ögonen har Kuwait, Qatar och Saudiarabien varit villiga att finansiera diverse väpnade organisationer, varav IS bara har varit en i mängden. Islamiska staten har emellertid inte fört sponsorernas ombudskrig utan istället använt pengarna till att etablera egna territoriella fästen i finansiellt strategiska regioner, som de rika oljefälten i östra Syrien. Ingen tidigare väpnad grupp i Mellanöstern har lyckats marknadsföra sig själv som regionens nya härskare med hjälp av pengar från de rika gulfstaterna.

I motsats till talibanerna med sin retorik sprider Islamiska staten – trots sin barbariska behandling av motståndarna – ett kraftfullt och positivt budskap till den muslimska världen: kalifatets återkomst, en ny guldålder för islam. Detta budskap kommer i en tid som präglas av konflikter och destabilisering i Mellanöstern – Syrien och Irak i brand; Libyen på gränsen till ännu ett krig mellan klaner; ett oroligt Egypten som styrs av militären; och Israel ännu en

gång i krig med Gaza. Därför är det många sunnimuslimer som inte uppfattar kalifatet som ännu en väpnad grupp, utan snarare som en löftesrik ny politisk enhet återuppstånden ur askan efter årtionden av krig och förödelse.

Det faktum att denna islamistiska fågel Fenix återuppstod första dagen på ramadan, den heliga fastemånaden, 2014 bör betraktas som en fingervisning om det hot som IS utgör mot legitimiteten hos de femtiosju länder vars majoritet är muslimer. Islamiska statens talesman, Abu Mohammed al-Adnani har uttryckt det så här: ”Legaliteten hos alla emirat, grupper, stater och organisationer upphävs genom utvidgningen av kalifens överhöghet och hans arméers ankomst till deras områden.” Det är en utmaning uttalad av en modern stat med en modern armé, en stat som grundar sin legitimitet på islams första territoriella erövring i Arabien på 600- och 700-talen.

Detta reella hot drabbar framförallt de stater som gränsar till Syrien och Irak. I juli 2014 dök Islamiska statens flagga upp ovanför byar i Jordanien, och i augusti strömmade tusentals IS-krigare in i Libanon från Syrien och intog staden Aarsal. Efter den offensiven fruktar till och med före detta finansärer kalifatets militära styrka: i början av juli ställde Saudiarabien upp 30 000 soldater mot gränsen till Irak

sedan den irakiska armén hade dragit sig tillbaka från området.

Under den religiösa fernissan och terrortaktiken finns emellertid en politisk och militär apparat i full färd med att bygga en nation, en organisation som, ganska överraskande, söker samförstånd i efterdyningarna av striderna. Invånare i de enklaver som kalifatet kontrollerar rapporterar om förbättringar i den dagliga skötseln av deras byar efter att IS tagit över. IS-krigare har lagt vägar, organiserat soppkök åt dem som förlorat sina hem och ordnat elektricitet dygnet runt.⁵ Detta vittnar om att Islamiska staten har förstått att nya nationer på 2000-talet inte kan regeras med terror och våld allena. För att lyckas krävs folkligt samtycke.

Det territoriella målet är att återskapa det historiska Bagdadkalifatet som under storhetstiden sträckte sig från den irakiska huvudstaden och ända in i dagens Israel, innan det besegrades av mongolerna 1258, men det politiska målet är att skapa en inkarnation av kalifatet som hör hemma i 2000-talet. I sitt första tal som kalif lovade al-Baghdadi att återge muslimerna ”värdigheten, styrkan, rättigheterna och ledarskapet” från fornstora dagar och uppmanade läkare, ingenjörer, domare och experter på islamisk rätt att ansluta sig till honom.⁶ Samtidigt som han talade arbetade en grupp simultantolkare över hela